

Ödül ve Bedel Bölüşümüne İlişkin Haklılık Algısında Katkı Türü ve Pay Dağıtımının Etkisi

Deniz N. Şahin*
Hacettepe Üniversitesi

Özet

İki çalışmadan oluşan bu araştırmada, olumlu ile olumsuz sonuçların dağıtımında aynı haklılık ilkelerinin geçerli olup olmadığı, katkı türü ve pay dağıtımının etkisine bağlı olarak incelenmiştir. İlk çalışmada, deneysel koşulları oluşturan öykülerde, yarışmaya katılmak üzere ortak bir proje yürüten iki kişinin çaba ya da yetenek açısından katkıda bulunma derecesi ve kazandıkları ödül ya da kaybettikleri bedel değişimlenmiştir. Farklı deneysel koşullara seçkisiz atanan 160 katılımcı, öyküdeki iki kişi arasında niceliksel olarak belirtilen ödül ya da bedelin hem eşit hem de katkıya göre dağıtılmasını ne derece adil bulduklarını belirtmişlerdir. Bulgular hem ödül hem de bedel dağıtımında yetenekler arası farkın göz önüne alınmadığını ve eşit dağıtılmasının katkıya göre dağıtılmasına kıyasla daha haklı olarak değerlendirildiğini göstermiştir. Öte yandan, daha çok çaba harcayanın ödülünden daha fazla pay almasının ve daha az bedel ödemesinin daha haklı olarak algılandığı gözlenmiştir. Dolayısıyla bulgular ödül dağıtımında bedel dağıtımında kullanılan ilkelerde paralellik olduğuna işaret etmektedir. Benzer öykülerin kullanıldığı ikinci çalışmada 288 katılımcıya haklılık algısına ek olarak duyguları da sorulmuştur. Bulgular, katılımcıların ifadesine göre, az çaba harcayanın eşit dağıtımına oysa çok çaba harcayanın ise katkıya göre dağıtımına daha fazla memnun olacağına işaret etmektedir. Öte yandan katılımcılar, yeteneği ile daha az katkıda bulunanın katkıya göre dağıtımına oysa ister çabasıyla ister yeteneğiyle daha çok katkıda bulunanın da eşit dağıtımına daha çok öfkelenceklerini belirtmişlerdir. Bulgular, kaynakların bölüşülmesinde haklılık algısı ile duygular arasında bir paralellik olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, bölüşümsel adalet algısında çabanın yeteneğe kıyasla daha ağırlıklı rol oynaması sorumluluk yüklemesine yönelik araştırma bulgularıyla da uyumaktadır.

Anahtar kelimeler: Bölüşümsel adalet, ödül-bedel haklılığı, sorumluluk yüklemesi, eşitlik, hakçılık

Abstract

Two studies explored whether the allocation of positive and negative outcomes had followed the same principles of justice. The role of effort/ ability based contributions and equal/equitable distributions on the conception of fairness within the context of positive and negative resources were also examined. Participants read a vignette about two target persons working on a joint project. These co-workers' inputs were manipulated in such a way that one of them contributed more with either a higher ability or more effort to the accomplishment of the project. Their outputs were also manipulated to have either an equal or a proportional share of positive (reward) or negative (cost) outcomes. The participants rated the degree of fairness of the distribution of outcomes. The results revealed that in the allocation of both the rewards and the costs, when the amount of effort rather than ability is taken into consideration, the proportional distribution is judged to be fairer. Thus the findings of the first study support the view that the allocation of positive and negative outcomes follow the same principles of justice. In the second study, the participants' conceptions of feelings as well as the outcome fairness from the points of view of the high-contributed and low-contributed target persons were also examined in the same vignette paradigm. Results showed that the participants rated the person who had put less effort but got equal share and also the person who had exerted more effort but got proportional share of the outcome as being happier. On the other hand, they expressed that the target person who had contributed more either by higher ability or effort but got equal share and contributed less by lower ability and received proportional share would be more angry. Hence, the results suggest that the feelings seem to be in accord with the judgment of outcome fairness and also effort rather than the ability seems to be more important in the conception of distributive justice which tend to be in line with the research results on attribution of responsibility.

Key words: Distributive justice, resource allocation, outcome valence, outcome fairness, equality, equity, responsibility attribution.

Ödül ve bedel gibi kaynakların bölüşülmesi sürecinde bireylerin paylarına düşeni ne derece adil olarak değerlendikleri sorusu öteden beri sosyal psikolojinin temel inceleme konularından biri olmuştur. Bölüşümsel adalet konusunda yapılan çalışmalarda, uzun bir süre daha çok olumlu sonuçların dağıtımı ele alınırken doğurguları açısından aynı derecede önemli olabilecek olumsuz sonuçların dağıtımı göz ardı edilmiştir. Bedellerin dağıtımının adilliği üzerinde pek durulmamasının nedeni olarak da ödül dağıtımının adilliği ile aynı şekilde değerlendirileceği varsayımı dile getirilmiştir. Nitekim ödül dağıtımındaki adalet anlayışında eşitlik, hakçalık (katkıya göre dağıtım) ve gereksinim ilkelerinin geçerli olduğu koşullardan söz eden Deutsch (1975), Lerner (1974; 1975; 1977) ve Leventhal (1976) bu görüşlerini “yararlar ve zararlar”, “ödülleri ve bedeller”, “olumlu ve olumsuz sonuçlar” şeklinde ifade etmişlerdir. Dolayısıyla söz konusu yazarlar, olumlu sonuçların bölüşümünde geçerli olan çoklu adalet ilkelerinin olumsuz sonuçlar için de geçerli olabileceğine işaret etmektedirler. Ancak bu sayılıdan hareketle yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar tutarlı çıkmamış (Griffith and Sell, 1988; Kayser ve Lamm, 1980; Lamm ve Kayser, 1978; Lamm, Kayser ve Schanz, 1983; Mecker and Elliot, 1987; Törnblom ve Jonsson, 1985; 1987), bu nedenle de olumlu sonuçların dağıtımında geçerli olan bu çoklu-ilkeler varsayımının doğru olup olmadığı sorgulanmaya başlanmıştır.

Ödülün yanı sıra bedeli de göz önüne alan ilk araştırmacılardan biri olan Lamm ve arkadaşları (Lamm ve Kayser, 1978; Lamm, Kayser ve Schanz, 1983; Kayser ve Lamm, 1980), haklılık algısında elde edilen sonuçta, yetenek ve çaba etkenlerinin rolünü inceleyen bir dizi çalışma yürütmüşlerdir. Kayser ve Lamm (1980) çalışmasında bulgular, ödülün, gösterilen çaba açısından fark olduğunda katkıya göre dağıtıldığını, yetenek açısından fark olduğunda ise eşit paylaştırıldığını göstermiştir. Öte yandan bedel dağıtımında ise çaba ya da yetenek farkına bakılmaksızın paylar eşit dağıtılmıştır. Bir başka deyişle, kazanç durumuna her iki dağıtım türü de uygulanır-

ken kayıp durumuna sadece eşit dağıtım uygulanmıştır. Yazarlar, bulguları nedensel yükleme kuramı çerçevesinde açıklamışlardır: İnsanlar olumlu sonucu kişisel etkenlere yükleme eğiliminde oldukları ve ayrıca çabayı yeteneğe kıyasla kişinin kendi kontrolünde olarak algıladıkları için çaba farkı söz konusu olduğunda katkıya göre dağıtımı, yetenek farkı söz konusu olduğunda ise eşit dağıtımı daha adil olarak algılamışlardır. Oysa sonuç olumsuz olduğunda insanlar genellikle çevresel etkenlere yükleme eğilimi gösterdikleri için çaba ya da yetenek farkına bakmaksızın eşit dağıtımı daha adil olarak yargılamışlardır.

Törnblom, Mühlhausen ve Jonsson (1991) ödül ve bedel dağıtımlarına yönelik haklılık yargıları konusunda yapılan çalışmalardan elde edilen çelişkili bulguların, hem olumlu ve olumsuz sonuçların elde edilmiş tarzından hem de kullanılan ödül ve bedel türlerinin farklı olmasından kaynaklanabileceğini öne sürmüşlerdir. Yazarların belirttiğine göre ödülün eşit dağıtımının bedelin eşit dağıtımına kıyasla daha çok haklı bulunduğu çalışmalarda genellikle olumlu sonuçlar kaynakların sunulması, olumsuz sonuçlar ise para cezası ya da angaryaların dayatılması şeklinde üçüncü kişi (otorite) tarafından gerçekleştirilmiştir. Tersine, bedel dağıtımında eşit pay etmenin daha fazla sayıda adil olarak değerlendirildiği çalışmalarda ise sonuçlar, ortak yapılan bir işten elde edilen kazanç ya da kayıpların kişilerin kendileri tarafından dağıtımı şeklinde ele alınmıştır. O halde, olumlu ve olumsuz sonuçların dağıtımının farklı biçimlerde gerçekleştirilmesi bölüştürme kurallarının ne derece haklı görüleceğini etkileyebilmektedir. Bu noktadan hareketle yazarlar, olumlu ve olumsuz sonuçların dağıtımında aynı ya da farklı adalet ilkelerinin hangi koşullar altında ve ne derece geçerli olduğunu araştırmışlardır. Araştırmacılar katılımcılardan kendilerine sunulan senaryolarda, dört kişiden sadece birinin olumlu ya da olumsuz sonucun ortaya çıkmasından sorumlu olduğu ve bu kişinin içlerinden hangisinin olduğunun bilindiği ya da bilinmediği koşullarda eşit pay dağıtımının ne derece adil bulunduğunu değerlendirmelerini istemişlerdir. Bulgular, katılımcı-

ların sonuçtan sorumlu olmayan kişilerin, sorumlu olanı bildikleri koşulda hem ödül hem de bedelin eşit dağıtımının daha adil olduğunu düşüneceklerini belirtmişlerdir. Öte yandan sonuçtan sorumlu olanın bilinmediği koşulda ödülün eşit dağıtımı haklı, bedelin eşit dağıtımı haksız olarak değerlendirilmiştir. Genel olarak bakıldığında istendik sonuçlarda eşitlik daha başat bir ilke olarak adil bulunmakla birlikte olumsuz sonuçların eşit pay edilmesi koşulsuz olarak adil değerlendirilmemektedir.

Sabbagh ve Schmitt (1998) ödül ile bedel dağıtımlarının adil olarak değerlendirilmesinin altında farklı nedenler yatacağını öne sürmüşlerdir. Tversky ve Kahneman'ın (1987) *seçeneklerin çerçevelenilmesi* (framing choices) kavramlaştırmasından hareket eden Sabbagh ve Schmitt, dağıtılacak sonucun olumlu ya da olumsuz olmasının, davranışları yönlendiren güdüler açısından bireyler üzerinde farklı etkiler yaratabileceğini ve böylece adalet ilkelerine yönelik karar ve uygulamaları şekillendirebileceğini öne sürmüşlerdir. Çerçevelemenin önemli bir özelliği Tversky ve Kahneman'ın deyişiyle "*kaybın iticiliği*" dir; buna göre olumsuz sonuçlara yönelik tepkiler, olumlu sonuçlara yönelik tepkilerden daha şiddetli olur. Kaybın iticiliği, insanların olumlu değeri olan bir şeyi elde etmek ve olumsuz değeri olan bir şeyi almamak istediklerine işaret etmektedir. Dolayısıyla olumlu sonuçlara ulaşma amacıyla insanlar, farklı çaba ya da katkıları dikkate alan pay dağıtımlarını uzun süreli doyum sağladığı için tercih edebilirler. Öte yandan insanlar, olumsuz sonuçlar söz konusu olduğunda hem kendilerinde hem de başkalarında farklılıkları dikkate almadığı ve daha az acıya yol açtığı için eşit ya da gereksinime göre dağıtıma yönelebilirler. Nitekim Sabbagh ve Schmitt'in (1998) aktardıkları pek çok çalışmada katılımcılar olumlu sonuçlar olduğunda katkıya göre pay dağıtımını, olumsuz sonuçlar olduğunda ise eşit ya da gereksinime göre dağıtımları daha adil bulmuşlardır (Brickman, Folger, Goode ve Schul, 1981; Meeker and Elliot, 1987; Murphy-Berman, Berman, Purnima, Pachauri ve Kumar, 1984; Törnblom ve Jonsson, 1985). Sabbagh ve Schmitt'in (1998),

olumlu ve olumsuz sonuçlara ilişkin adalet yargılarının yapısını inceledikleri kendi çalışmalarında katılımcılar, Tversky ve Kahneman'ın "seçeneklerin çerçevelenilmesi" ve "kaybın iticiliği" kavramlaştırılmalarını destekleyici nitelikte, olumlu ile olumsuz sonuçlar arasında bir fark görmüşler ve olumsuz sonuca ilişkin adalet yargılarını, olumlu sonuca ilişkin adalet yargılarına kıyasla daha genellenmiş ve merkezi algılamışlardır. Bu bulgular, yazarların deyişiyle, olumsuz yaşantıların çok daha güçlü ve göze çarpıcı niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Törnblom ve Ahlin (1998) ise olumlu ile olumsuz sonuçların görece etkilerini karşılaştırırken işlemel adalet ilkelerini de göz önünde tutmanın ve bu açıdan kontrol altına alınmanın önemini vurgulamışlardır. Törnblom ve Ahlin (1998), senaryolardan oluşan çalışmalarında eşit, katkıya ya da gereksinime göre dağıtılan olumlu sonuçlar, bilgi verilmesi ya da hatalı bilginin aktarılmaması biçiminde gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde üç dağıtım ilkesine göre düzenlenen olumsuz sonuçlar ise hatalı bilginin aktarılması ya da bilgi verilmemesi şeklinde değişimlenmiştir. İşlem tarzına (bilginin aktarılıp aktarılmaması gibi) bakılmaksızın eşitlik ilkesi, olumlu sonuçların dağıtımında en adil olarak değerlendirilirken olumsuz sonuçların dağıtımında ise en haksız olarak nitelendirilmiştir. Katkıya göre dağıtım ilkesi sonucun elde edilme tarzından (yani işlemden), eşit ve gereksinime göre dağıtım ilkelerine kıyasla daha fazla etkilenmiştir.

Ödül bedel dağıtımını gruplar arası bağlamda ve minimum grup modeli çerçevesinde ele alan Otten ve Mummendey(1999), ödül dağıtımını söz konusu olduğunda bireylerin kendi grup üyelerini kayırarak, onlara daha fazla pay verirken bedel dağıtımında ise ayırıcı davranmayı iç grup ile dış grup arasında eşit bölüştürdüklerini bu konuda yapılan araştırmalara değinerek belirtmektedirler. Yazarlar olumlu ile olumsuz sonuçların bölüşülmesindeki bu farklılığın sosyal adalet algısında kazanç ya da kaybın "+" ya da "-" işaretine yüklenen değerden kaynaklanabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu noktadan hareketle ya-

zarlar olumsuz sonuçların, gruplar arası ortamların ve bölüştürme sürecinin daha dikkatli ve ayrıntılı bir inceleme gereksinimini doğurduğu sonucuna varmışlardır. Yazarlar, katılımcıların olumsuz sonuçların dağıtımında kişilerin kendi gruplarının lehine davranmasını, toplumsal normlar doğrultusunda, çok daha bencil ve ahlaka aykırı olarak değerlendirdikleri için uygun görmediklerini belirtmişlerdir. Olumlu sonuçların dağıtımında kişiler, kendi gruplarını kayırmalarına gerekçe olarak bencilliği örten akla yatkın açıklamalar getirebilmekte; ancak olumsuz sonuçların dağıtımında bu tür bir ayrımcılığın meşru açıklaması güç olmaktadır.

Genellikle yapılan araştırmalarda öyküler kullanılmıştır. Ancak bu öykülerde, katılımcılara eşit ve katkıya göre dağıtımları ne derece haklı olarak değerlendirildikleri doğrudan sorulmamıştır; genellikle dolaylı ya da eşitlikten sapmayı ne derece adil buldukları şeklinde sorulmuştur. Dolayısıyla eşit ya da katkıya göre dağıtımın tam olarak karşılaştırılması yapılmamıştır. Bir değişken olarak katkı türünü de ele alan Lamm ve arkadaşlarının çalışmalarında yetenek ya da çaba değişkenlerinin sadece biri açısından farklılık değişimlenirken diğeri hakkında bilgi verilmemiştir.

Tüm bu çalışmalardaki çelişkili bulguları ve yukarıda sözü edilen noktaları göz önüne alarak, aynı yetenekte olup çok çaba harcayanla az çaba harcayan arasında ya da aynı derecede çok çaba gösterdikleri halde birinin yeteneği daha çok diğerrinin daha az olduğu için ürünün ortaya çıkmasında farklı katkıları olan iki ortak arasında kazanç ya da kaybın eşit ya da katkıya göre dağıtımının ne derece adil bulunduğunu açığa çıkarmak için farklı deneysel koşulları temsil eden öyküler hazırlanmıştır. İlk çalışmada katılımcılardan niceliksel olarak belirtilmiş olan ödül ve bedelin hem eşit dağıtımını hem de katkıya göre dağıtımını ne derece adil bulduklarını belirtmeleri istenmiştir.

İkinci çalışmada da hemen hemen aynı öyküler kullanılmakla birlikte bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu çalışmada ödül ya da bedel miktarı tutar olarak

belirtilmemiş sadece kazanç ya da kayıptan söz edilmiştir. İlk çalışmadan farklı olarak bu kazanç ya da kaybın eşit ya da ortaklardan birine daha çok diğerrine daha az olmak üzere katkıya göre dağıtımının ne derece adil bulunduğu farklı deneklere sorularak ölçülmüştür. İkinci çalışmada, ayrıca, katılımcının haklılık algısının yanı sıra çok katkıda bulunan ile az katkıda bulunanın bakış açısından ödül ve bedel bölüşümüne ilişkin hem haklılık algılarına hem de memnuniyet ve öfke duygularına bakılmıştır.

Çalışma 1

Nedensel yükleme çerçevesinde Lamm ve arkadaşları (Lamm ve Kayser, 1978; Lamm, Kayser ve Schanz, 1983; Kayser ve Lamm, 1980) tarafından yapılan çalışmalarda, hem ödül hem bedel dağıtımlarında ortak iş yapan iki kişinin katkı türü (yetenek/çaba) farklı şekillerde değişimlenerek incelenmiştir. Yazarların önceki çalışmalarında katılımcılardan kazanılan ya da kaybedilen parayı ortaklar arasında pay etmeleri istenmiş ve eşit dağıtım ne derece benzediğine ya da eşit dağıtımdan ne derece saptığına bakılmıştır. Yazarlar sonraki çalışmalarında ise (1983) katılımcılardan kazanılan ya da kaybedilen parayı bölüştürmelerini istemenin yanı sıra kazanılan ya da kaybedilen paranın farklı miktarlarda dağıtılmasını ne derece adil bulduklarını değerlendirmelerini istemişlerdir.

Çalışmamızın deney deseni ve kullanılan öyküler Lamm ve arkadaşlarının (1983) çalışmasına çok benzemekle birlikte daha yalındır. Birlikte yarışmaya katılarak ikincilik ödülü alan eşit yetenekli iki sanatçıdan biri çok çalışıp diğeri az çalışarak ya da biri çok yetenekli diğeri az yetenekli olan iki sanatçı eşit miktarda çalışarak ödül kazanırlar. Birlikte yarışmaya katılan eşit yetenekli iki sanatçıdan biri çok çalıştığı halde diğeri çalışmadığı ya da her ikisi de eşit miktarda çalıştığı halde biri çok, diğeri az yetenekli olduğu için projeyi zamanında yetiştiremediklerinden zarar ederler. Katılımcılara ödülün ya da bedelin eşit ya da katkı miktarına göre dağıtımının ne derece adil bulunduğu sorulur. Öykülerde, kişilerin ürünün ortaya çıkmasındaki katkı miktarının kendi

kontrollerinde olup olmamasına yani sonuçtan sorumlu tutulup tutulmayacaklarına bağlı olarak ödül ya da bedelin eşit ya da katkıya göre dağıtımının adil olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği araştırılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, öyküdeki kişilerin ortaya koydukları katkı türüne bağlı olarak olumlu ya da olumsuz sonuçtan sorumlu tutulup tutulmayacakları daha belirgin ip uçlarına dayanmaktadır.

Lamm ve arkadaşlarının bulgularından hareketle bu çalışmada sunulan öykülerdeki kişilerin, ortak bir proje ile yarışmaya katıldıkları için, katılımcılar tarafından arkadaş olarak nitelendirilecekleri düşünülmüştür. Buna göre hem ödül hem de bedel dağıtımında, kişinin kendi kontrolünde olan çaba farklarını göz önüne alarak katkıya göre yapılan pay dağıtımının, eşit pay dağıtımına kıyasla daha adil bulunacağı beklenmektedir. Kişinin kendi kontrolü dışında olan yetenek farklılığının ise ne ödül ne de bedel dağıtımında dikkate alınmayacağı ve dolayısıyla eşit pay dağıtımının daha haklı görüleceği beklenmektedir. Haklılık algısında katkıda bulunan kişilerin sonuçtan sorumlu tutulup tutulmamasının ön plana çıkacağı varsayımından hareket ederek olumlu sonuçların dağıtımı ile olumsuz sonuçların dağıtımında aynı ilkelerin geçerli olması beklenmektedir.

Yöntem

Örneklem

Hacettepe Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinden psikolojiye giriş dersini alan 160 (80 kız, 80 erkek) birinci sınıf öğrencisi araştırmaya katılmıştır. Deneysel koşulları temsil eden öyküler katılımcılara seçkisiz olarak sunulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada, yetenek/çaba, ödül/bedel değişkenlerinin değişimlenmesiyle oluşturulan deneysel koşulları temsil eden dört öykü kullanılmıştır. Bu öyküler, birlikte çalışan iki kişiden birinin çok değerinin az yetenekli olup eşit çaba harcayarak ya da eşit yetenekte olup birinin çok değerinin az çaba göstererek proje yarışmasını kazanması ya da kaybetmesi olarak düzenlenmiştir. Her öyküde kazanç durumunda

ödülün ve kayıp durumunda da bedelin eşit dağıtılması ya da yetenek/çabaya bağlı katkı farkına göre bölüştürülmesi değişimlenmiştir. Katılımcıların ödül ya da zararın her iki pay etme biçimini ne derece adil bulduklarını belirlemek amacıyla 1 (çok haksız) ve 4 (çok haklı) olmak üzere dört basamaklı ölçek kullanılmıştır.

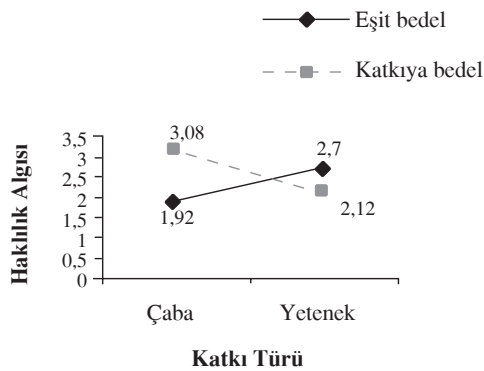
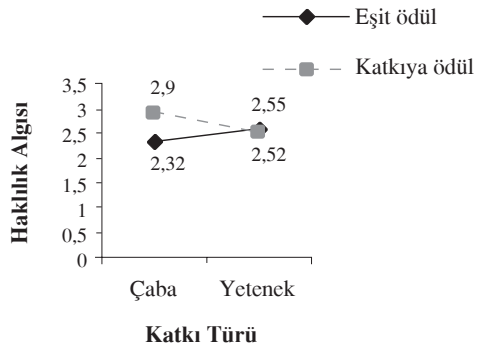
İşlem

Uygulamalar, ilgili öğretim sorumlusundan izin alınarak derse başlamadan önce ve her deneysel koşulu temsil eden öyküler seçkisiz olarak öğrencilere dağıtılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırmada dört bağımsız ve iki bağımlı değişken vardır. Bağımsız değişkenler katılımcıların cinsiyeti, çaba ya da yetenek olmak üzere katkı türü, ödül ya da bedel olmak üzere elde edilen sonuç ve eşit ya da katkıya göre olmak üzere pay dağıtımındır. Bağımlı değişkenler ise eşit ve katkıya göre dağıtımlarını adil bulma derecesidir.

Elde edilen verilerde, tek değişkenli ve çok değişkenli aşırı değerlere bakılmış; ancak aşırı değer gözlenmemiştir. Verilere 2 (katılımcı cinsiyeti) x 2 (katkı türü:yetenek/çaba) x 2 (sonuç:ödül/bedel) x 2 (pay dağıtım:eşit/ katkıya göre) faktörlü ve son faktörde tekrar ölçümlü varyans analizi uygulanmıştır. Çözümleme sonucunda pay dağıtımını temel etkisinin anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür [$F(1, 152) = 5.18, p < .02, h^2 = .033$]; buna göre farklı pay dağıtımını (2.66), eşit pay dağıtımına (2.38) kıyasla daha haklı görülmüştür. Katkı türü temel etkisi de anlamlı düzeyde gözlenmiştir [$F(1, 152) = 4.23, p < .04, h^2 = .027$]; bu durumda, çabaya göre dağıtım (2.56) yeteneğe göre dağıtımına (2.48) kıyasla daha adil bulunmuştur. Pay dağıtımını x katkı türü ortak etkisi de anlamlı düzeyde bulunmuştur [$F(1,152) = 22.11, p < .000, h^2 = .13$]. Bununla birlikte pay dağıtımını x katkı türü ortak etkisini, sonuç değişkeni de etkilediği için üçlü bir ortak etki gözlenmiştir [$F(1, 152) = 5.18, p < .02, h^2 = .03$].

Şekil 1

Haklılık Algısında Sonuç x Katkı Türü x Pay Dağıtımını Ortak Etkisi

Şekil 1’de gösterilen üçlü ortak etkiye ait ileri karşılaştırmalara (Tukey) göre, ödülün katkıya göre pay edilmesi gösterilen çaba açısından fark olduğunda (2.90), yetenek açısından fark olduğu duruma (2.52) kıyasla daha adil bulunmuştur; oysa eşit dağıtımın haklı olarak algılanmasında katkı farkının çabadan (2.32) ya da yetenekten (2.55) kaynaklanması pek fark etmemiştir. Benzer biçimde katkıyı dikkate alan bedel dağıtımı, çaba farkında (3.08) yetenek farkına (2.12) kıyasla daha haklı görülmüştür. Bedelin eşit dağıtımı, yetenek farkından dolayı açığa çıkan kayıplarda (2.70), çaba farkından dolayı açığa çıkan kayıplara kıyasla (1.92) daha haklı bulunmuştur.

Yine Şekil 1’de izlendiği gibi gösterilen çaba açısından bir fark olduğunda ödülün katkıya göre pay edilmesi (2.90), eşit pay dağıtımına (2.32) kıyasla

daha haklı algılanmıştır; oysa yetenekler arası farkta, ödülün her iki dağıtım biçimi de aynı derecede adil bulunmuştur. Aynı şekilde bedel dağıtımında da gösterilen çaba farklı olduğunda katkıyı dikkate alan dağıtım (3.08) eşit dağıtıma (1.92) kıyasla daha haklı görülmüştür; yani daha az çaba harcayandan daha fazla bedel alınması daha adil bulunmuştur. Yetenek farkından dolayı açığa çıkan kayıplarda ise bedelin eşit dağıtımı (2.70), katkıya göre dağıtımından (2.12) daha haklı görülmüştür.

Tartışma

Sonuçlar yordamalar doğrultusunda çıkmıştır. Bir ürünün ortaya konmasında farklı çaba gösterilmesine göre pay dağıtımını yapılmasının eşit dağıtımdan daha haklı algılandığını oysa yetenek farkının pay dağıtımında belirleyici bir rol oynamadığını görmekteyiz. Bedel durumunda ise ödül durumuna paralel bir biçimde bedelin gösterilen çaba eksikliğine göre pay edilmesinin daha haklı algılandığı görülmektedir. Bu bulgular, başarı başarısızlığa ilişkin nedensel etkenlerden çabaya daha fazla önem verilmesiyle ilgili literatür bulgularıyla da uyuma göstermektedir. Çaba kişinin kendi kontrolünde olarak algılandığı için hem ödül hem de bedel durumunda, katkıya göre dağıtım eşit dağıtımdan daha haklı algılanmaktadır. Ayrıca, yeterince çaba harcamayan kişi olumsuz sonuçtan sorumlu tutulduğu için bedel dağıtımında bu durum dikkate alınmış olabilir. Bu bulgular Lamm ve Kayser’in (1978) bulgularıyla da uyuma göstermektedir. Öte yandan, yetenek farkından doğan bedel durumunda, kayıpların eşit dağıtımı katkıya göre dağıtımdan daha adil bulunmuştur; bu bulgu da Lamm ve arkadaşlarının çalışmalarının bulgularını desteklemektedir (Lamm ve Kayser, 1978; Lamm, Kayser Schanz, 1983; Kayser ve Lamm, 1980). Yetenek kişinin kendi kontrolü dışında olduğu için kişisel sorumluluk yüklenmemesi nedeniyle bedelin eşit dağıtımının daha haklı görülmesi, yüklenme literatürü ile tutarlık göstermektedir (Weiner and Kukla, 1970, Weiner, 1979; 1985; 1986; 1995).

Bu çalışmada ayrıca, çaba farkı söz konusu olduğunda hem ödül hem de bedel durumunda katkıya

göre dağıtım oysa yetenek farkı söz konusu olduğunda genel olarak eşit dağıtım daha haklı algılandığı için ödül ve bedel dağıtımlarında benzer ilkelerin geçerli olduğundan söz etmek mümkün gibi görünmektedir.

Çalışma 2

İlk çalışmada öykülerdeki kişilerin kazandıkları ya da kaybettikleri ödül/bedel miktarı, para birimiyle somut bir biçimde belirtilmiştir. Ödül/bedel miktarı somut olarak belirtilmeyip soyut olarak ifade edildiğinde acaba yine aynı şekilde olumlu ile olumsuz sonuç arasında bu kadar belirgin bir fark gözlenecek mi sorusu akla gelmiştir. Ayrıca, ilk çalışmada ödül ile bedele ilişkin olarak eşit pay dağıtımı ile katkıya göre pay dağıtımının her ikisi de tüm katılımcılara sorulduğu için birini yanıtlarken diğerini de göz önünde bulundurmuş olabilecekleri düşünülmüştür. Bu olasılığı ortadan kaldırmak amacıyla ikinci çalışmada eşit pay dağıtımı ile katkıya göre pay dağıtımı denekler-arası değişken olarak incelenmiştir.

İkinci çalışmada katılımcılara, kendilerinin öyküdeki kişilerin paylarına düşeni ne derece adil bulduklarının sorulmasının yanı sıra yeteneği ya da çabası ile daha çok ve daha az katkıda bulunan öyküdeki kişilerin pay dağıtımını ne derece haklı gördükleri sorusu da yöneltilmiştir. Böylece katılımcıların kendi görüşleri ile öyküdeki kişilerin düşüncelerine yönelik haklılık algılarını karşılaştırma olanağı doğmuştur. Ayrıca, kaynakların bölüşülmesine yönelik haklılık algısında duyguların da önemli olabileceği düşüncesiyle, (Adams, 1965; Walster, Walster ve Bercheid, 1978; Mikula, Scherer ve Athenstaedt, 1998) katılımcılardan, öyküdeki az katkıda bulunan ile çok katkıda bulunan kişinin ödül veya bedelin dağıtım biçimine yönelik olarak hissedebileceği olumlu duygulardan memnuniyet ile olumsuz duygulardan öfke derecesini de belirtmeleri istenmiştir. Böylece, alandaki çalışmalardan farklı olarak, daha az ya da daha çok katkıda bulunanın bakış açısından, ödül/bedel pay dağıtımına yönelik haklılık algısı ile olumlu olumsuz duygular arasında bir paralellik olup olmadığı da ayrıca incelenebilecektir.

Yöntem

Örneklem

Hacettepe Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinden psikolojiye giriş dersini alan 320 (160 kız, 160 erkek) birinci sınıf öğrencisi çalışmaya katılmıştır. Deneysel koşulları temsil eden öyküler katılımcılara seçkisiz olarak sunulmuşlardır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada, yetenek/çaba, ödül/bedel, eşit dağıtım/katkıya göre dağıtım değişkenlerinin değişimlenmesiyle oluşturulan deneysel koşulları temsil eden sekiz öykü kullanılmıştır. Bu öyküler, birlikte çalışan iki kişinin farklı yetenekte olup eşit çaba harcayarak ya da eşit yetenekte olup farklı çaba göstererek proje yarışmasını kazanması ya da kaybetmesi olarak düzenlenmiştir. Ayrıca ödül ya da bedelin, eşit ya da katkı farkına göre pay dağıtımını da değişimlenmiştir. Kadın ve erkek katılımcılardan, pay dağıtımını kendilerinin ne derece adil bulduklarını, çaba ya da yeteneğe bağlı olarak daha fazla ya da az katkıda bulunan öyküdeki kişinin eşit ya da katkıya göre dağıtım yapılmasını ne derece haklı gördüğünü ve memnuniyet ve öfke duygularını ne derece yaşadığını belirlemesi istenmiştir. Bu amaçla 1 (olumsuz uç) ve 5 (olumlu uç) olmak üzere 5 basamaklı ölçek kullanılmıştır.

İşlem

Uygulamalar, ilgili öğretim sorumlusundan izin alınarak derse başlamadan önce ve her deneysel koşulu temsil eden öyküler seçkisiz olarak öğrencilere dağıtılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırmada dört bağımsız ve dört bağımlı değişken vardır. Bağımsız değişkenler katılımcıların cinsiyeti, farklı çaba ya da farklı yetenek olmak üzere katkı türü, ödül ya da bedel olmak üzere elde edilen sonuç ve eşit ya da katkıya göre olmak üzere pay dağıtımınıdır. Bağımlı değişkenler ise katılımcıların pay dağıtımını ne derece adil buldukları; katılımcıların kanısına göre çok katkıda bulunan ile az katkıda bu-

lunanın pay dağıtımını ne derece haklı gördüğü ve katılımcıların kanısına göre çok katkıda bulunan ile az katkıda bulunanın pay dağıtımdan ne derece memnun olduğu ve ne derece öfkelenmediği olarak ifade edilebilir.

Elde edilen verilerde, tek değişkenli ve çok değişkenli aşırı değerlere bakılmış ve dört aşırı değer gözlenmiştir. Bu katılımcılar elendiğinde hücre içi denek sayısını eşleştirmek amacıyla seçkisiz olarak bazı katılımcılar atılarak her hücrede 18 kişi olmak üzere analizler 288 katılımcının verileri üzerinden yapılmıştır.

Verilere biri 2(cinsiyet) x 2(katkı türü:çaba/yetenek) x 2(sonuç:ödül/bedel) x 2(pay dağıtım: eşit/katkıya göre) olmak üzere 4 faktörlü, diğerleri 2(cinsiyet) x 2(katkı türü:çaba/yetenek) x 2(sonuç:ödül/bedel) x 2(pay dağıtım:eşit/katkıya göre) x 2 (katkıda bulunma miktarı: çok/az) olmak üzere son faktörde tekrar ölçümlü 3 varyans analizi uygulanmıştır. Aynı veriler üzerinde dört varyans analizi uygulanması nedeniyle birinci tip hatanın artmasını önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmış ve alfa düzeyi .04 olarak hesaplanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Ortalamalar arası farkları belirlemek amacıyla Tukey testleri uygulanmıştır.

Katılımcıların çaba veya yetenekten oluşan farklı katkı türlerini, ödül veya bedelden oluşan sonuçları ve eşit veya katkıya göre paydan oluşan pay dağıtımını ne derece adil bulduklarını ortaya koymak için uygulanan varyans analizi sonuçlarına göre dağıtım türü temel etkisi anlamlı çıkmıştır [$F(1, 272) = 43.77, p < .001, h^2 = .14$]. Katkıya göre pay dağıtım (3.57), eşit pay dağıtımına (2.69) kıyasla daha adil bulunmuştur. Ancak, dağıtım türünün etkisi katkı türüne göre değiştiği için, katkı türü x dağıtım türü ortak etkisi de anlamlı çıkmıştır [$F(1, 272) = 41.05, p < .001, h^2 = .13$]. Buna göre, bireylerin gösterdiği çabaya göre pay dağıtım (4.07) eşit pay dağıtımdan (2.33) daha haklı görülmüştür. Oysa yetenek açısından farklılık olduğunda eşit pay dağıtım (3.04) ile katkıya göre pay dağıtım (3.07) aynı derecede adil bulunmuştur. Bunun yanı sıra eşit pay

dağıtım, bireyler arası yetenek farkları olduğunda (3.04) çaba farkları olduğu duruma (2.33) kıyasla daha haklı görülmüştür. Öte yandan katkıya göre pay dağıtım da çabanın farklı olduğu durumda (4.07), yeteneğin farklı olduğu duruma (3.07) kıyasla daha adil bulunmuştur.

Ayrıca, katkı türü x sonuç ortak etkisi de anlamlı düzeydedir [$F(1, 272) = 7.06, p < .008, h^2 = .025$]. Bireyler arasında gösterilen çaba açısından fark olduğunda ödül dağıtım (3.10) ile bedel dağıtımının (3.31) haklı algılanması arasında bir fark gözlenmemiştir; ancak bireyler arasında yetenek açısından fark olduğunda ödül dağıtım (3.31), bedel dağıtımına (2.81) kıyasla daha haklı görülmüştür. Ödül dağıtımında yetenek (3.31) ya da çabanın (3.10) dikkate alınması haklı algılanma açısından fark yaratmazken bedel dağıtımında yeteneğe (2.81) kıyasla çabanın (3.31) göz önüne alınması daha adil bulunmuştur.

Katılımcılar daha çok katkıda bulunan ile daha az katkıda bulunan açısından ödül ve bedel durumlarında pay dağıtımlarının haklılığını değerlendirdiklerinde 2 (katkı türü) x 2 (pay dağıtım) x 2 (katkı derecesi) üçlü ortak etkisi anlamlı düzeydedir [$F(1, 272) = 7.82, p < .006, h^2 = .028$]. Ortalamalar arası karşılaştırmalara göre katılımcılar, daha çok çaba harcayanın daha az çaba harcayana kıyasla eşit dağıtım daha haksız olarak değerlendireceğini (ortalamalar sırasıyla 1.96 ve 3.46) oysa katkıya göre pay dağıtımını aynı derecede adil bulacaklarını ifade etmişlerdir (ortalamalar sırasıyla 3.5 ve 3.11). Katılımcılar, yine, daha yetenekli olanın daha az yetenekli olana kıyasla eşit dağıtım daha haksız değerlendireceklerini (ortalamalar sırasıyla 3.26 ve 2.67) ama katkıya göre dağıtım her ikisinin de aynı derecede adil bulacağını belirtmişlerdir. Yine ileri düzeyde karşılaştırmalara göre katılımcılar, çabasıyla daha çok katkıda bulunanların (1.96) yeteneğiyle daha çok katkıda bulunanlara (2.67) kıyasla eşit pay dağıtımını daha haksız bulacaklarını, oysa daha az katkıda bulunanların her iki pay dağıtımını da aynı derecede haklı bulacaklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte katkıya göre pay dağıtımını, çabasıyla ve yeteneğiyle hem daha çok katkıda bulunanlar hem de daha az katkıda

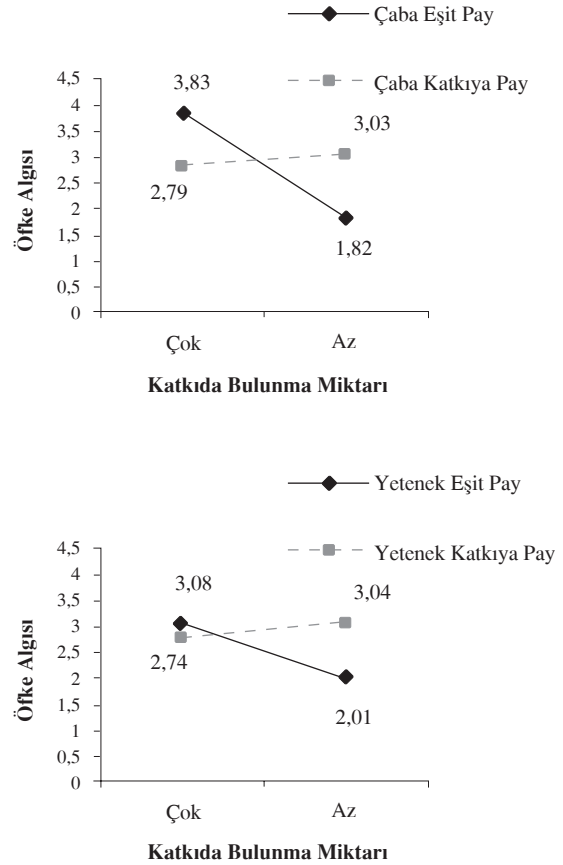
bulunanlar arasında adil bulma açısından bir fark gözlenmemiştir.

Katılımcıların daha çok katkıda bulunan ile daha az katkıda bulunan açısından haklılık değerlendirmelerine yönelik olarak 2 (katılımcı cinsiyeti) x 2 (sonuç) x 2 (katkı derecesi) üçlü ortak etkisi anlamlı düzeyde gözlenmiştir [$F(1,272) = 7.82, p < .006, h^2 = .028$]. Ortalamalar arası karşılaştırmalara göre kız katılımcılar çok katkıda bulunan ile az katkıda bulunanın, ödül dağıtımını aynı derecede adil değerlendireceklerini (ortalamalar sırasıyla, 2.89 ve 3.15) oysa çok katkıda bulunanın, bedel dağıtımını az katkıda bulunana kıyasla daha haksız göreceğini belirtmişlerdir (ortalamalar sırasıyla, 2.5 ve 3.09). Öte yandan erkek katılımcılar ise tam tersine çok katkıda bulunanın, ödül dağıtımını az katkıda bulunana kıyasla daha haksız olarak değerlendireceğini (ortalamalar sırasıyla, 2.84 ve 3.43), bedel dağıtımını haklı bulma açısından aralarında bir fark olmayacağını belirtmişlerdir (ortalamalar sırasıyla, 3.08 ve 3.03). Bunun yanı sıra kız katılımcılar (2.50) erkek katılımcılara (3.08) kıyasla çok katkıda bulunanın, bedel dağıtımını daha haksız değerlendireceğini belirtmişlerdir.

Katılımcılar daha çok katkıda bulunan ile daha az katkıda bulunan açısından ödül ve bedelin pay dağıtımından ne derece memnun kaldıklarını değerlendirdiklerinde pay dağıtımını x katkı derecesi ortak etkisi anlamlı düzeydedir [$F(1, 272) = 91.19, p < .001, h^2 = .251$]. Katılımcılar, az katkıda bulunanın çok katkıda bulunana kıyasla eşit pay dağıtımından daha çok memnun olacaklarını belirtmişlerdir (ortalamalar sırasıyla 3.71 ve 2.40). Öte yandan katılımcılar, katkıya göre pay dağıtımından ise çok katkıda bulunanın (3.16) az katkıda bulunana (2.74) kıyasla daha fazla memnun olacaklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre çok katkıda bulunan katkıya göre dağıtımını (3.16) eşit dağıtıma (2.40) kıyasla daha haklı bulacakken az katkıda bulunan ise eşit dağıtımını (3.71) katkıya göre dağıtıma (2.74) kıyasla daha adil değerlendireceklerdir.

Katılımcılar daha fazla katkıda bulunan ile daha

az katkıda bulunan açısından belirli ödül ve bedel pay dağıtımlarına ne derece öfkelenediklerini değerlendirdiklerinde katkı türü x pay dağıtımını x katkıda bulunma miktarı değişkenlerinden oluşan ve Şekil 2'de gösterilen üçlü ortak etki anlamlı düzeydedir [$F(1, 272) = 5.996, p < .015, h^2 = .022$].

Şekil 2

Öfke Algısında Pay Dağıtımını x Katkı Türü x Katkıda Bulunma Miktarı Ortak Etkisi

Şekil 2'den izlendiği gibi katılımcılar, daha çok çaba harcayanın (3.83) daha az çaba harcayana (1.82) kıyasla eşit pay dağıtımına daha çok öfkeleneyeceğini ancak, çok çaba gösteren (2.79) ile az çaba gösterenin (3.03) katkıya göre pay dağıtımına duydukları öfke açısından bir fark olmayacağını belirtmişlerdir. Katılımcılar, çok yetenekli olanın az yetenekli olana kıyasla eşit pay dağıtımına daha çok öf-

keleneceğini (ortalamalar sırasıyla, 3.08 ve 2.01) oysa katkıya göre pay dağıtımına yeteneğiyle daha çok katkıda bulunan ile daha az katkıda bulunanın duydukları öfke açısından bir fark olmayacağını ifade etmişlerdir (ortalamalar sırasıyla, 2.74 ve 3.04).

Yine Şekil 2'den izlendiği gibi, katılımcılar çok çaba gösterenin eşit pay dağıtımına katkıya göre pay dağıtımına kıyasla çok öfkeleneyeceğini (ortalamalar sırasıyla, 3.83 ve 2.79); tersine az çaba gösterenin de katkıya göre pay dağıtımına eşit pay dağıtımına kıyasla daha çok öfkeleneyeceğini belirtmişlerdir. Katılımcılar, yeteneği ile daha çok katkıda bulunanın eşit ya da farklı pay dağıtımına pek öfke duymayacaklarını oysa daha az yetenekli olanın farklı pay dağıtımına eşit pay dağıtımına kıyasla daha çok öfkeleneceklerini belirtmişlerdir (ortalamalar sırasıyla, 3.04 ve 2.01).

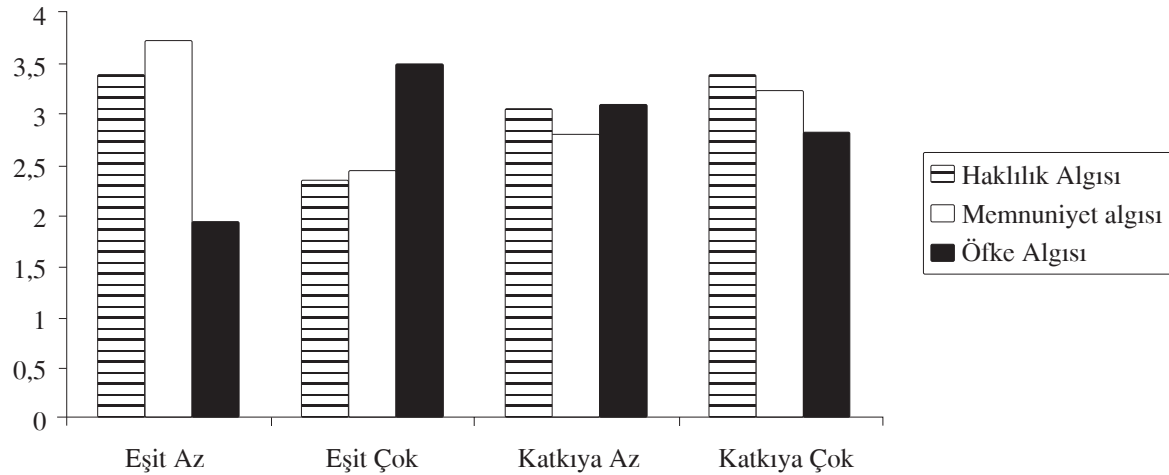
Katılımcıların görüşüne göre öykülerdeki çok katkıda bulunan kişi ile az katkıda bulunan kişinin pay dağıtımına bağlı olarak haklılık algıları ile memnuniyet ve öfke duygularını karşılaştırmak mümkün gibi görünmektedir; çünkü sözü edilen her bağımlı değişkene ilişkin olarak pay dağıtımını x katkı derecesi ortak etkisi anlamlı düzeyde elde edilmiştir. Çok katkıda bulunan ile az katkıda bulunan kişilerin pay dağıtımını ne derece haklı buldukları, kendilerine

düşen paydan ne derece memnun oldukları ve ne derece öfkelenedikleri karşılaştırmalı olarak Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3'te izlendiği gibi, az katkıda bulunanlar eşit pay dağıtımını haklı görmekte, memnun olmakta ve pek öfke duymamaktalar (ortalamalar sırasıyla, 3.36, 3.71 ve 1.92); oysa çok katkıda bulunanlar eşit pay dağıtımını pek haklı görmemekte, pek memnun olmamakta ve öfke duymaktadırlar (ortalamalar sırasıyla, 2.31, 2.40 ve 3.46). Yine şekil 3'ten izlendiği gibi az katkıda bulunanlar, hakça yani katkıya göre dağıtımını az çok adil bulmakta, az memnun olmakta ve az çok öfke duymaktadır (ortalamalar sırasıyla 2.99, 2.74 ve 3.04); oysa çok katkıda bulunanlar hakça dağıtımını az çok adil bulmakta, az çok memnun olmakta ve pek öfke duymamaktadır (ortalamalar sırasıyla, 3.35, 3.16 ve 2.76).

Tartışma

Bu çalışmada da katılımcılar, önceki çalışmada olduğu gibi, hakça yani katkıya göre pay dağıtımını eşit pay dağıtımına kıyasla daha adil bulmuşlardır. Bu sonuçlar literatürle tutarlıdır; genelde insanlar emek verilerek üretilen bir ürün ya da eserin ortaya çıkmasında farklı katkıları olduğunda payın katkı miktarına göre dağıtılmasını daha adil bulmaktadır-

Şekil 3

Pay Dağıtımına Bağlı Olarak Haklılık, Memnuniyet ve Öfke Algılarının Karşılaştırması

lar (Bkz. Bölüşümsel adalete ilişkin taramalar: Furby, 1981; Tömbloom, 1992; Tyler ve Smith, 1998). Öte yandan, eşit ya da katkıya göre pay dağıtımının haklılığı katkı türüne göre değişmektedir; katılımcılar çaba farkı söz konusu olduğunda katkıya göre dağıtımı, yetenek farkı söz konusu olduğunda ise eşit dağıtımı daha haklı görmekteler. Bu bulgular, ilk çalışmamızın sonuçlarıyla ve Lamm ve arkadaşlarının çalışmalarıyla (Lamm ve Kayser, 1978; Lamm, Kayser Schanz, 1983; Kayser ve Lamm, 1980) ve başarı başarısızlık yüklemesinde çabanın ödüllendirilmesine ilişkin çalışma bulgularıyla uyusmaktadır (Weiner ve Kukla, 1970, Weiner, 1979; 1985; 1986; 1995).

Ancak bu çalışmada, ilk çalışmamızda gözlenen sonucun olumlu olup olmamasına göre değişme gösteren pay dağıtımı ve katkı türü üçlü ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Bunun belki de bir nedeni sonucun yani ödül ya da bedelin ne olduğunun somut olarak parasal bir birim ile ifade edilmemiş olmasıdır. İnsanlar, ödül ve bedeli sadece soyut bir kavram olarak düşündükleri için belki de pay dağıtımında belirleyici bir etken olarak rol oynamamış olabilir. Bununla birlikte sonucun yani ödül ya da bedel dağıtımının adil olarak değerlendirilmesinin katkı türünden etkilendiği gözlenmektedir. Şöyle ki, ödül dağıtımının yetenek ya da çabaya göre yapılması haklı algılanması açısından fark yaratmazken bedel dağıtımında yeteneğe göre çabanın ölçüt alınması daha adil bulunmuştur. Bedel ödeme söz konusu olduğunda çaba yeteneğe kıyasla daha fazla kişinin sorumluluğu altında görülmektedir; bu nedenle de kendisine düşen payda gösterilen çabanın yer alması daha adil görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında adalet algısında sorumluluk yüklemesinin önemli olduğu görülmektedir; bedel dağıtımı söz konusu olduğunda da kişinin kontrolünde olan katkı türünün yani çabanın dikkate alınması olumsuz sonuçların bölüştürülmesinde de benzer ilkelerin söz konusu olabileceğine işaret etmektedir.

Bu çalışmada, şimdiye kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak, katılımcılardan öyküdeki çaba ya da yetenek açısından daha çok katkıda bulunan

ile daha az katkıda bulunan kişinin ödül ya da bedel olarak kendine düşen payı ne derece adil olarak değerlendireceklerini belirtmeleri istenmiştir. Katılımcılar daha çok çaba harcayanın daha az çaba harcayana kıyasla eşit dağıtımı daha haksız öte yandan her ikisinin de katkıya göre dağıtımı aynı derecede haklı olarak değerlendireceklerini belirtmişlerdir; yetenek söz konusu olduğunda da aynı şekilde davranacakları belirtilmiştir. Aynı şekilde, çok katkıda bulunanlar hem yetenek hem de çaba söz konusu olduğunda ödülün eşit dağıtımını daha haksız, katkıya göre dağıtımı daha haklı değerlendirirlerken az katkıda bulunanların her iki dağıtım biçimini de aynı derecede haklı bulacaklarını belirtmişlerdir. İki analiz sonucu birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların, pay dağıtımını, kendilerinin ne derece adil bulmaları ile öyküde çok ve az katkıda bulunan kişilerin ne derece adil algılayacaklarına ilişkin görüşleri arasında biraz farklılık gözlenmektedir. Katılımcıların kendileri, çaba açısından katkı farkı olduğunda katkıya göre dağıtımı daha adil bulurken yetenek farkı söz konusu olduğunda eşit dağıtımı daha adil olarak değerlendirmişlerdir. Oysa çok katkıda bulunan açısından yaklaştıklarında katılımcılar, eşit dağıtımı, çaba farkı gibi yetenek farkı söz konusu olduğunda da daha haksız, katkıya göre dağıtımı ise daha haklı değerlendirmektedirler. Katılımcılar, pay dağıtımını öykülerdeki daha çok katkıda bulunan kişilerin bakış açılarına göre değerlendirdiklerinde, bu kişilerin haklılık algısında katkı farklılığına daha duyarlı olacağını düşünmektedirler. Katılımcılar, daha az katkıda bulunan kişinin bakış açısından yaklaştıklarında ise bu kişilerin ayırım yapmayacağını her iki pay dağıtımını da aynı derecede haklı değerlendireceklerine işaret etmektedirler. Daha az katkıda bulunanın eşit pay dağıtımını daha haklı görme eğiliminde olduğu ancak anlamlılık düzeyine ulaşmadığı gözlenmektedir; katılımcılar belki de daha az katkıda bulunanın eşit dağıtımı tercih etmekle birlikte bunu açıkça dile getirmekten çekinceklerini düşündükleri için her iki dağıtım şeklini de aynı şekilde adil bulacaklarını belirtmiş olabilirler. Nitekim, daha az katkıda bulunanların ne tür pay dağıtımını daha çok tercih ettikleri dolaylı sorularla, yanıtlarının belir-

gin olmadığı durumlarda özçakar ilkesi doğrultusunda davrandıkları gözlenmiştir (Allison and Messick, 1990; Aydın and Şahin, 2003; Diekmann, 1997; Diekmann, Samuels, Ross and Bazerman, 1997).

Bir diğer bulguya göre, ödül ve bedel dağıtımında öyküde çok katkıda bulunan kişinin payına düşeni ne derece haklı göreceğini kız ve erkek katılımcılar farklı değerlendirmektedirler. Kız katılımcılar çok katkıda bulunanın bedel dağıtımını az katkıda bulunana kıyasla daha haksız değerlendireceklerini erkek katılımcılar ise çok katkıda bulunanın ödül dağıtımını az katkıda bulunana kıyasla daha haksız bulacağına işaret etmişlerdir. Kız katılımcıların, erkek katılımcılara kıyasla çok katkıda bulunanın sadece bedel dağıtımını daha haksız değerlendireceğini belirttiklerini, ödül dağıtımını açısından bir fark gözlenmediğini görmekteyiz. Bu cinsiyet farkı oldukça ilginçtir; kadınların bedel dağıtımına duyarlı olduğuna işaret etmektedir; bu duyarlılık belki de kadınların hem iş gücünde hem de aile ortamında daha çok katkıda buldukları halde daha fazla bedel ödemelerinden kaynaklanıyor olabilir (Bkz. Goodnow, 1998; Kluwer, 1998; Lerner ve Mikula, 1994; Freudenthaler ve Mikula, 1998; Van Yperen ve Buunk, 1994).

Bu çalışmada, ayrıca, katılımcıların, öyküdeki kişilerin bakış açısından ödül ya da bedelden paylarına düşene ilişkin duygularını değerlendirmeleri de istenmiştir. Katılımcılar az katkıda bulunanın eşit dağıtımdan katkıya göre dağıtıma kıyasla daha fazla memnun olacaklarını, tersine çok katkıda bulunanların ise katkıya göre dağıtımdan eşit dağıtıma kıyasla daha fazla memnun olacaklarını belirtmişlerdir. Bununla ilişkili olarak katılımcılar, çok katkıda bulunanın az katkıda bulunana göre katkıya göre dağıtımdan az katkıda bulunanın ise çok katkıda bulunana göre eşit dağıtımdan daha fazla memnun olacaklarını ifade etmişlerdir.

Olumsuz olan öfke duygusu açısından bulgulara baktığımızda katılımcılar, ister çabasıyla ister yeteneği ile olsun daha çok katkıda bulunanın daha az katkıda bulunana kıyasla eşit dağıtıma daha çok öfkelenenlerini belirtmişlerdir. Ancak, katılımcılar

daha az katkıda bulunanın daha çok katkıda bulunana kıyasla katkıya göre dağıtıma daha fazla öfke duymayacaklarını işaret etmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar çabasıyla çok katkıda bulunanın eşit dağıtıma, katkıya göre dağıtıma kıyasla çok öfkeleneneceğini; oysa yeteneğiyle çok katkıda bulunanın eşit dağıtıma katkıya göre dağıtıma kıyasla pek öfkelenmeyeceğine işaret etmişlerdir. O halde bu durumda haksızlık algısına yönelik olarak öfke duygusunun ortaya çıkmasında kişinin daha fazla çaba harcadığında az çaba harcayanla eşit pay almasının rol oynaması düşünülmektedir; ama yeteneği ile daha çok katkıda bulunanın daha az katkıda bulunanla katkıya göre dağıtıma kıyasla eşit pay alması o kadar çok öfkelenmeyeceği izlenimi uyandırmaktadır. Çok katkıda bulunan kişi çaba harcadığında yaşadığı haksızlık duygusuna paralel olarak öfke duymakta ama yetenek söz konusu olduğunda haksızlık algılamakla birlikte öfke duymamaktadır. Belki de öfke duyulmasının hissedilmesinde, kişinin koyduğu emeğin kendi kontrolünde olup olmaması önem taşımaktadır; yetenek kişinin sorumluluğunda olmadığı için belki de öfke hissinin ortaya çıkmasını engellemektedir (Weiner, 1995).

Genel Tartışma

Bu çalışmada, ödül ve bedel bölüşümüne ilişkin haklılık algısında, bir ürünün ortaya konmasına katkıda, çaba ya da yetenek farkının ve eşit ya da katkıya göre pay dağıtımının rolü incelenmiştir. Ayrıca, ödül ve bedel dağıtımında aynı adalet ilkelerinin geçerli olup olmadığına ve pay dağıtımına ilişkin haklılık algısı ile hissedilen olumlu ve olumsuz duygular arasında bir paralellik olup olmadığı da ele alınmıştır. Tüm bulgular bir arada değerlendirildiğinde, hem ödül hem de bedel dağıtımının adil olarak algılanmasında çabanın yeteneğe kıyasla daha ağırlıklı rol oynadığı söylenebilir. Çabasıyla daha fazla katkıda bulunana ödülünden daha fazla pay verilmesi daha adil bulunurken, yeterince çaba harcamayanın ise bedelden daha fazla pay alması daha haklı görülmektedir. Yeteneğiyle daha fazla katkıda bulunan kişiye ödülünden eşit pay olduğu kadar daha fazla pay verilmesini de adil değerlendirme eğilimi gözle-

nirken bedel dağıtımında ise yeteneğiyle daha az katkıda bulunana eşit pay dağıtımını kesinlikle daha adil olarak değerlendirilmektedir. Bu bulguları hem Weiner'in yüklenme kuramı (1979;1986; 1995) hem de Sabbagh ve Schmitt'in (1998) değındiğı Tversky ve Kahneman'ın (1987) seçeneklerin çerçevesinde açıklamak mümkün görünmektedir. Başarı ve başarısızlığın ortaya çıkmasında çaba, kişisel kontrolle bağı oysa yetenek kişisel kontrol dışında nedensel etkenler olarak algılandıkları için pay dağıtımında sorumluluğun yüklenmesi açısından farklı doğurgulara sahiptir. Olumsuz sonuçlar, olumlu sonuçlara göre Tversky ve Kahneman'ın ifadesiyle, çerçeveselendirme nedeniyle daha bariz hale gelerek kaybın iticiliğı, kontrol edilemeyen yetenek durumunda daha da vurgulanacağı için, farklılaşmayı ve dolayısıyla duyulacak acıyı azaltıcı çözümler örneğın eşit dağıtım gibi daha adil algılanacaktır. Ödül ve bedel dağıtımında, dolayısıyla, özellikle çaba farkı söz konusu olduğunda aynı adalet ilkelerinin geçerli olduğu söylenebilir.

Araştırmada, eşit ya da katkıya göre dağıtımın haklı/haksız olarak algılanması ile hissedilen olumlu/olumsuz duygular arasında bir paralellik olup olmadığı da ilgi çekmiştir. Genel olarak bakıldığında bir paralellikten söz etmek mümkün gibi görünmektedir. Katılımcılara göre, az katkıda bulunan eşit dağıtımını adil bulmakta ve kendine düşen paydan memnuniyet duymakta ve pek öfke hissetmemektedir; çok katkıda bulunan ise, tersine, eşit dağıtımını adil bulmamakta, kendine düşen paydan memnun olmamakta ve öfke duymaktadır. Katkıya göre dağıtım söz konusu olduğunda ise, katılımcılara göre, az katkıda bulunan ile çok katkıda bulunanın pek tutarlı olmadığı gözlenmektedir; şöyleki, az katkıda bulunan kişi, katkıya göre dağıtımını az çok adil görmekte ve az çok memnuniyet hissetmektedir ama aynı miktarda öfke de hissetmektedir. Haksızlık algılaması ile duyguların ifadesinin paralel olup olmamasında, kişilerin düşündüklerini ya da hissettiklerini açıkça ifade etmede çekincelerinin olup olmamasının rol

oynayabileceğı düşünölmektedir. Dolayısıyla, katılımcılar, az katkıda bulunan kişinin sosyal beğenirlik kaygısıyla bencil görünmemek için katkıya göre dağıtımını haklı bulduğunu ve bundan memnuniyet duyduğunu ifade edeceğini ama öfke duygusuna hakim olamayacağını düşünmüş olabilirler. Çok katkıda bulunanların katkıya göre dağıtımını daha haklı bulmaları ile katkıya göre dağıtımdan duydukları memnuniyet paralellik göstermiştir; çünkü katılımcılar, çok katkıda bulunanların bu duruma yönelik duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde sosyal beğenirlik açısından bir sakınca görmeyeceklerini düşünmüş olabilirler. Ancak, çok katkıda bulunanların katkıya göre dağıtıma az çok öfke duymaları diğer bulgularla pek uyuşmamaktadır. Dolayısıyla haklılık algısıyla duygu ifadesi arasında paralellığın olup olmadığı son sıralarda tartışılan bir konu olmakla birlikte (Krehbiel ve Cropanzano, 2000; Mikula, Scherer ve Athenstaedt, 1998) henüz tutarlı sonuçlara ulaşılmadığı için daha fazla görgül çalışmaya gereksinim duyulmaktadır.

Kaynaklar

- Adams, J. S. (1965). Inequity in social exchange. In: L. Berkowitz (Ed.). *Advances in Experimental Social Psychology*, (Vol. II), 267-299. New York: Academic Press.
- Allison, S.T. & Messick, D.M. (1990). Social decision heuristics in the use of shared resources. *Journal of Behavioral Decision Making*, 3, 195-204.
- Aydın, O. & Sahin, D.N. (2003). The effect of different types of reward allocation on future work partner preferences: An indirect test of the self-interest view. *Social Behavior and Personality*, 31(2), 133-142.
- Brickman, P., Folger, R., Goode, E., & Schul, Y. (1981). Microjustice and macrojustice. In: M.J. Lerner & S.C. Lerner (Ed.). *The Justice Behavior in Social Behavior*, 173-202. New York: Plenum Press.
- Deutsch, M. (1975). Equity, equality and need: What determines which value will be used as the basis of distributive justice? *Journal of Social Issues*, 31, 137-150.
- Diekmann, K.A. (1997). 'Implicit justifications' and self serving group allocations. *Journal of Organizational Behavior*, 18, 3-16.

- Diekmann, K.A., Samuels, S.M., Ross, L., & Bazerman, M.H. (1997). Self-interest and fairness in problems of resource allocation: Allocators versus recipients. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 1061-1074.
- Freudenthaler, H.H. & Mikula, G. (1998). From unfulfilled wants to the experience of injustice: Women's sense of injustice regarding the lopsided division of household labor. *Social Justice Research*, 11(3), 289-312.
- Furby, L. (1986). Psychology and justice. In: R.L. Cohen (Ed.). *Justice: Views from the Social Sciences*, 153-203. New York: Plenum Press.
- Goodnow, J.G. (1998). Beyond the overall balance: The significance of particular tasks and procedures for perceptions of fairness in distributions of household work. *Social Justice Research*, 11(3), 359-376.
- Griffith, W.I. & Sell, J. (1988). The effect of competition on allocators' preferences for contributive and retributive justice rules. *European journal of Social Psychology*, 18, 443-455.
- Kayser, E., & Lamm, H. (1980). Input integration and input weighting in decisions on allocations of gains and losses. *European Journal of Social Psychology*, 10, 1-15.
- Kluwer, E.S. (1998). Responses to gender inequality in the division of family work: The status quo effect. *Social Justice Research*, 11(3), 337-357.
- Krehbiel, P.J. & Cropanzano, R. (2000). Procedural justice, outcome favorability and emotion. *Social Justice Research*, 13(4), 339-360.
- Lamm, H., & Kayser, E. (1978). The allocation of monetary gain and loss following dyadic performance: The weight given to effort and ability under conditions of low and high intradyadic interaction. *European Journal of Social Psychology*, 8, 275-278.
- Lamm, H., Kayser, E., & Schanz, V. (1983). An attributional analysis of interpersonal justice: Ability and effort as inputs in the allocation of gain and loss. *Journal of Social Psychology*, 119, 269-281.
- Lamm, H., & Kayser, E. (1978). The allocation of monetary gain and loss following dyadic performance: The weight given to effort and ability under conditions of low and high intradyadic interaction. *European Journal of Social Psychology*, 8, 275-278.
- Lamm, H., Kayser, E., & Schanz, V. (1983). An attributional analysis of interpersonal justice: Ability and effort as inputs in the allocation of gain and loss. *Journal of Social Psychology*, 119, 269-281.
- Lerner, M.J. (1974). The justice motive: "Equity" and "parity" among children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 29, 538-550.
- Lerner, M.J. (1975). The justice motive in social behavior: Introduction. *Journal of Social Issues*, 31, 1-19.
- Lerner, M.J. (1977). The justice motive: Some hypotheses as to its origins and forms. *Journal of Personality*, 45, 1-52.
- Leventhal, G.S. (1976). Fairness in social relationships. In: J.W. Thibaut, J.J. Spence, & R.C. Carson (Ed.). *Contemporary Topics in Social Psychology*, 211-239. Morristown, NJ: General Learning Press.
- Meeker, B.F. & Elliot, G.C. (1987). Counting the costs: Equality and the allocation of negative group products. *Social Psychology Quarterly*, 50, 7-15.
- Mikula, G. & Lerner, M.J. (1994). Justice in close relationships. In: M.J. Lerner & G. Mikula (Ed.). *Entitlement and the Affectional Bond* 1-9. New York: Plenum Press.
- Mikula, G., Scherer, K.R., & Athenstaedt, U. (1998). The role of injustice in the elicitation of emotional reactions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(7), 769-783.
- Murphy-Berman, V., Berman, J.J., Purnima, S., Pachauri, A., & Kumar, P. (1984). Factors affecting allocation to needy and meritorious recipients: A cross-cultural comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(6), 1267-1272.
- Otten, S. & Mummendey, A. (1999). To our benefit or at your expense? Justice considerations in intergroup allocations of positive and negative resources. *Social Justice Research*, 11(1), 19-38.
- Sabbagh, C., & Schmitt, M. (1998). Exploring the structure of positive and negative justice judgements. *Social Justice Research*, 11(4), 381-396.
- Steil, J.M. (1994). Equality and entitlement in marriage: Benefits and Barriers. In: M.J. Lerner & G. Mikula (Ed.). *Entitlement and the Affectional Bond*, 229-258. New York: Plenum Press.
- Tabachnick, B.S., & Fidell, L.S. (2001). *Using Multivariate Statistics* (4th. Ed.). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Tömbloom, K.Y. (1992). The social psychology of distributive justice. In: K.R. Scherer (Ed.). *Justice: Interdisciplinary Perspectives*, 177-285. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Tömbloom, K.Y., & Ahlin, E. (1998). Mode of accomplishing positive and negative outcomes: Its effect on fairness evaluations. *Social Justice Research*, 11(4), 423-442.
- Tömbloom, K.Y. & Jonsson, D.R. (1985). Subrules of the equality of contribution principles: Their perceived fairness in distribution and retribution. *Social Psychology Quarterly*, 48(3), 249-261.

- Törnblom, K.Y. & Jonsson, D.R. (1987). Distribution and retribution: The perceived justice of the contribution and equality principles for cooperative and competitive relationships. *Acta Sociologica*, 30, 25-52.
- Törnblom, K.Y., Mühlhausen, S.M., & Jonsson, D.R. (1991). The allocation of positive and negative outcomes: When is the equality principle fair for both? In: R. Vermunt & H. Steensma (Ed.) *Social Justice in Human Relations*, Vol. II, 59-100. New York: Plenum Press.
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1987). Rational choice and the framing of decisions. In: R.M. Hogarth & M.W. Rader (Ed.). *Rational Choice: The Contrast Between Economics and Psychology*, 67-94. Chicago: Chicago University Press.
- Tyler, T.R. & Smith, H.J. (1998). Social justice and social movements. In: D.T. Gilbert, S.T. Fiske, & G. Lindzey (Ed.). *The Handbook of Social Psychology* (4th ed.), Vol. II., 595-632. Boston: McGraw-Hill.
- Van Yperen, N. W. & Buunk, B.P. (1994). Social comparison and social exchange in marital Relationships. In: M.J. Lerner & G. Mikula (Ed.). *Entitlement and the Affectional Bond*, 89-115. New York: Plenum Press.
- Walster, E., Walster, G.W., & Berscheid, E. (1978). *Equity: Theory and Research*. Boston: Allyn & Bacon.
- Weiner, B. (1986). *An Attributional Theory of Motivation and Emotion*. New York: Springer-Verlag.
- Weiner, B. (1995). *Judgments of Responsibility*. New York: Guilford.
- Weiner, B. (1979). A theory of motivation for some classroom experiences. *Journal of Educational Psychology*, 71, 3-25.
- Weiner, B. (1985). 'Spontaneous' causal thinking. *Psychological Bulletin*, 97, 74-84.
- Weiner, B. Kukla, A. (1970). An attributional analysis of achievement motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 15, 1-20.

Summary

The Effect of Effort/Ability Based Contributions and Equal/Equitable Allocations on the Perceived Fairness of Positive and Negative Outcomes

Deniz N. Şahin*

Hacettepe Üniversitesi

Researchers interested in distributive justice have for a long time focused their attention on the allocation of positive resources such as benefits, rewards, gains, probably assuming that the same principles of justice would also be relevant in the distribution of negative resources like burdens, costs, losses (Deutsch, 1975; Lerner, 1974; 1975; 1977 and Leventhal, 1976). Later, researchers started to devote their attention to examining people's fairness conceptions in the context of negative as well as positive resource allocation. But the question of whether the allocation of positive and negative resources follow the same principles of justice has generated inconclusive results (Griffith and Sell, 1988; Kayser and Lamm, 1980; Lamm, Kayser and Schanz, 1983; Meeker and Elliott, 1987; Sabbagh and Schmitt, 1998; Törnblom and Ahlin, 1998; Törnblom and Jonsson, 1985; 1987; Törnblom, Mühlhausen ve Jonsson 1991; Otten and Mummendey, 1999).

In most of the previous studies, participants read vignettes about the allocation of positive and negative resources. In those studies, participants were generally asked to judge, in an indirect way, the fairness of the distribution of positive or negative resources presented as deviations from equality; hence, they had not been explicitly demanded to evaluate the fairness of an equal or equitable distribution. In the studies conducted by Lamm et al

(Lamm and Kayser, 1978 and Kayser and Lamm, 1980), the role of ability and effort variables were examined; but while one of these contribution inputs was manipulated, information about the other input was not delivered.

The aim of the present study is to explore the role of differences in the effort and ability contributions on the perceived fairness of the allocation principles of equality and equity presented explicitly in the contexts of positive and negative resources. For this purpose, two studies were conducted in which participants responded the vignettes which represented the treatments. In the first study, the vignettes were about two persons who worked on a joint project. In one of the treatments, the target persons contributed with the same degree of ability but one exerting more and the other less effort in accomplishing the project. In the other treatment, one of the target persons contributed more because of higher ability and the other contributed less because of lower ability; but both exerted the same amount of effort in accomplishing the project. Participants rated the perceived fairness of either the rewards or the costs when allocated equally and equitably (according to the degree of contribution, i.e. proportionately). In the second study, the same vignettes were employed with minor variations in the experimental treatments. In that case, participants were asked to rate the fairness of equal or equitable allocations of the

---

*Address for Correspondence: Deniz N. Şahin, Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 06532 Ankara, Turkey
E-mail: denizns@hacettepe.edu.tr

rewards or costs as well as the feelings of happiness and anger by taking the perspective of the target person who either contributed more or less than the other one to the joint project.

Method

Sample

160 (80 males, 80 females) freshman students from the various departments of Hacettepe University, participated in the study as a requirement of the introductory psychology course.

Measures

The independent variables such as contribution by effort/ability and outcome by gain/loss were manipulated via vignettes about two target persons who worked on a joint project. In these vignettes, they either contributed to the creation of the design with the same degree of ability and exerted differential amount of effort in the accomplishment of the project or one contributed more with higher ability and the other contributed less with lower ability to the creation of the design but both of them worked as much as they could exerting the same amount of effort. They either won the competition or lost it. The allocation of the reward or cost was manipulated as the target persons either having an equal or proportional share in relation to their ability or effort level. The dependent variables were the perceived fairness of the allocation principles of equality and equity rated on a four point scale.

Procedure

Four separate vignettes and the related questionnaires representing each experimental treatment were administered randomly to the participants in a class session.

Results and Discussion

There were four independent and two dependent variables. The independent variables were the sex of the participants, the type of contribution such as effort and ability, outcome as reward and cost indicated in concrete quantified terms and the

allocation principle as equality and equity. Dependent variables were the degree of perceived fairness of the outcome distributions.

To the ratings of the dependent measures 2 (participant sex) x 2 (contribution type; ability/effort) x 2 (outcome: reward/cost) x 2 (allocation: equality/equity) ANOVA with repeated measure on the last factor were submitted. The source of the significant differences among the means is explored by computing the related Tukey HSD tests. The ANOVA revealed significant main effects of allocation [$F(1, 152) = 5.18, p < .02, h^2 = .033$] and contribution type [$F(1, 152) = 4.23, p < .04, h^2 = .027$]. The ANOVA also yielded a significant threeway interaction between allocation, contribution type and outcome [$F(1, 152) = 5.18, p < .02, h^2 = .03$]. The results revealed that reward allocation according to the equity principle was perceived as more fair when differences in effort rather than ability were taken into consideration. When there were ability differences in contribution, equal allocation of costs were regarded as more fair than the allocation of costs according to equity principle. In contrast, when there were differences in the exertion of effort, the allocation of costs according to contribution were perceived as more fair. The results seemed to support the Lamm et al research findings (Kayser and Lamm, 1980; Lamm and Kayser, 1978; Lamm, Kayser and Schanz, 1983). In the attribution literature, since ability has been considered an uncontrollable causal factor, no responsibility has been ascribed to the person; hence in that case equal reward and cost allocation has been rated as more fair. On the other hand, since effort has been considered to be under the control of the person, s/he was held responsible for exerting less effort. In that case, the allocation of costs as well as rewards according to the equity principles has also been regarded as more fair. Hence, these results seem to be in line with the literature of attribution of success, failure and responsibility (Weiner and Kukla, 1970; Weiner, 1979; 1985; 1986; 1995).

Study 2

Method

Sample

288 (144 males, 144 females) freshman students from the various departments of Hacettepe University, participated in the study as a requirement of the introductory psychology course.

Measures

The same vignettes which were used in study 1 were administered but minor variations were made such as the amount of reward and cost not being notified by concrete, quantified terms. And also the allocation of rewards/costs according to the principles of equality and equity was manipulated as a between-subject variable rather than a within subject variable. In addition to the participants' fairness conceptions of the allocation of rewards and costs, perceived fairness of resource allocation as well as feelings of happiness and anger were examined from the point of view of the target persons with respect to higher and lower contribution.

Procedure

Eight separate vignettes and the related questionnaires representing each experimental treatment were administered randomly to the participants in a class session.

Results and Discussion

A 2 (participant sex) x (contribution type: ability/effort) x 2 (outcome: reward/cost) x 2 (allocation: equality/equity) ANOVA yielded contribution type x allocation [$F(1, 272) = 41.05, p < .00, h^2 = .13$] and contribution type x outcome [$F(1, 272) = 7.06, p < .008, h^2 = .025$] interaction effects. The comparisons among the means revealed that when contribution differences between the target persons originated from the ability differences, equal allocation was regarded as more fair; but when they originated from the effort differences, distribution according to equity principle was perceived as more

fair. The comparisons indicated that in reward allocation of ability or effort there was no difference in the judgements of fairness, whereas in cost allocation, the consideration of effort rather than ability was evaluated as more fair.

The perception of fairness from the perspective of the target persons in the vignettes as high contributor and as low contributor, ANOVA revealed a 2 (contribution type: ability/effort) x 2 (allocation: equality/equity) x 2 (contribution degree: high/low) three way interaction effect [$F(1, 272) = 7.82, p < .006, h^2 = .028$]. The comparisons among the means indicated that higher effort contributors rated the equal allocations as more unjust than the lower effort contributors; but rated the equitable allocations as having the same degree of fairness. Higher effort contributors when compared with the lower effort contributors perceived equal allocations as unfair.

Perception of happiness from the perspective of the target persons in the vignettes as high contributor and as low contributor, ANOVA yielded a 2 (allocation: equality/equity) x 2 (contribution degree: high/low) interaction effect [$F(1, 272) = 91.19, p < .000, h^2 = .251$]. The comparisons indicated that higher contributors were happier when resources were allocated according to the equity principle whereas lower contributors were happier when resources were allocated according to the equality principle. The perception of anger from the perspective of the target persons in the vignettes as high contributor and as low contributor, ANOVA yielded 2 (contribution type: ability and effort) x 2 (allocation: equality/equity) x 2 (contribution degree: high/low) a three way interaction effect [$F(1, 272) = 5.996, p < .015, h^2 = .022$]. Comparisons among means indicated that participants thought that the higher effort contributor would feel more anger when the resources were allocated equally rather than equitably and the lower ability contributor would be more angry when the resources were allocated equitably rather than equally. In conclusion, the participants' belief that the target

persons would be happy when the allocations favor them and would be angry when the allocations are unfavorable for them implies the role of self interest in fairness conceptions when measured indirectly (Allison and Messick, 1990; Aydın and Şahin, 2003; Dickmann, 1997; Dickmann, Samuels, Ross and

Bazerman, 1997). Furthermore, effort rather than ability seems to be more important in the conception of distributive justice which tends to be in line with the research results on attribution of responsibility (Weiner and Kukla, 1970, Weiner, 1979; 1985; 1986;1995).